

Dr. Erdősi József

AZ 1944–45 ÉVI ATROCITÁSOK IDŐTERJEDELME ÉS HELYZETKÉPE

EGY ZOMBORI DIÁK HÁBORÚS NAPLÓJEGYZETEI*

A magyarokat sújtó 1944/45. évi délvidéki atrocitások időtartamát szerintem több, élesen körülhatárolható időszakra lehetne osztani:

- I. IDŐSZAK – 1944. 02. 24-étől 1944. 09. 20-áig. (208 nap).
- II. IDŐSZAK – 1944. 09. 21-étől 1944. 10. 23-áig. (33 nap).
- III. IDŐSZAK – 1944. 10. 24-étől 1945. 04. 12-éig. (170 nap).

Sajti Enikő (Délvidék 1941–1944, Budapest, 1987) szerint „a boszszú időszaka ... csupán két hónapig tartott”. Az adatok alapján látható hogy a gazdasági atrocitások jóval előbb kezdődtek a személyek ellen és hosszabb ideig tartottak. A Bánságban 1944. október 2-án, majd a Bácskában október 4-én kezdődtek és Zentán 1945. április 8-án, a szerémségi fronton 12-én, Muzslyán pedig 15-ike után értek véget. Én az atrocitásokhoz sorolom azoknak az elesett magyaroknak az ügyét is, akik az NDH területén voltak katonák az állóharc idején a tűzvonalban (1944. nov.–1945. ápr.).

Ezekben az időszakokban az atrocitások tekintetében a helyi terrorista-államellenes szervezetek összetűzése a hatalommal egyre jobban kiéleződött; mindkét fél a végső győzelemre törekedett és ezért mind kegyetlenebbek lettek egymással szemben.

I. IDŐSZAK

Kezdeti napjának vehetjük azt a dátumot, amikor a Délvidékről egyes zsidó és szerb családok kezdtek elköltözni vagy illegalitásba

* A magyar cserkészmozgalom 1944-ben a V.M. 109. 726/1942 v.l.sz. rendelettel napló vezetésére kötelezett minden nap. Volt olyan igazolványom (C-3052, azonossági számom: 0273-0041), amellyel mindenfelé utazhattam Magyarország területén (1944. szeptember).

Az orosz-partizán katonaság bejövetele után beidéztek, és a Zomborban székelő vajdasági katonai főparancsnokság gazdasági részlegén dolgoztam mint cipész szakmunkás. Itt is kaptam igazolványt, mellyel szabadon járálhattam. Később a KNOJ egységébe vezényeltek mint partizán harcost.

Az alábbi adatok jelentős részét naplóból merítettem.

vonulni. Végső dátumnak pedig az illegális nagybecskereki népfelszabadító bizottság megalakulásának napját. Ennek az időszaknak a főbb mozzanatai:

1944. március 19.

A német katonai közigazgatás (Wehrmacht, Schutzstaffel /SS/, Gestapo) megszállta Magyarországot és a főbb katonai támaszpontokon a saját helyőrségét állította fel (Ujvidéki Duna-híd léggömb-védelme, Kerénynél nagyteljesítményű radarközpont kiépítése, a zombori karmelita templom jobb tornyán rádiólokátor berendezése, Hódság–Doroszló térségében (rejtett) éjjeli vadászrepülő elhelyezése a délvidéki légtér védelme céljából (ha az XM Morze betűket jelezte /-..-/-/, a légtér tiszta volt, ami idelent is fogható volt).

A Bánátban már kezdetben (1941 óta) német–szerb közigazgatás volt, a Szerémségben pedig usztasa-német közös védrendszer (1941–44), főleg a Zágráb–Belgrád vasútvonal védelme miatt.

1944. április 1.

A felső hatóságok rendeletével (Budapest) április 1-jén megszűnt a tanítás az iskolákban és 14-én kiosztották a bizonyítványokat. Ezt a rendeletet a keleti (orosz) hadszíntér közeledése, a német megszállás és az amerikai bombázások miatt hozták. Mindez arra irányult, hogy a fiatalság ne legyen kitéve megtorlásnak vagy megsemmisítésnek. Ugyanakkor Budapestről elszánt fiatalok egy kisebb csoportja Palánkánál átkelt a Dunán, és csatlakozott a szerémi partizánokhoz.

1944. április 26.

Az összes délvidéki zsidó családot gyűjtőtáborokba terelték, majd egy hónap elteltével bányákba vagy haláltáborokba deportálták.

1944. július 2.

A keleti front elérte Galíciát, és a Szeret-Prut környékén elkezdődtek a harcok. Szovjet repülők éjjelenként hadianyagot szállítanak a Délvidék légtérén keresztül a balkáni partizánoknak. Szovjet repülő pilótája, ha találat érte a gépét, de ha sikeresen ejtőernyővel földet ért, ha csak lehetett, magyar községben adta meg magát. Ezt személyes beszélgetésből tudom (Gomboson, a régi vágóhíd körül, 1944).

1944. július 6.

A délvidéki 28. sz. kiegészítő hadtestparancsnokság elrendelte a bűzföldek éjjel-nappali őrzését (félve az ejtőernyősöktől és a foszforos gyújtólapocskák szétszórásától), valamint az összes közúti és vasúti híd

állandó katonai őrizetét. Ez a Délvidék gazdasági megóvására irányult, mert előzőleg angol-amerikai repülők szárnyas barna műanyag epruvetában burgonyabogarat szórtak szét Európában, hogy ezáltal is ártsanak a tengelyhatalmaknak, s így a burgonyatermés kiesése volt várható.

1944. július 20.

Ezen a napon sikertelen merényletet hajtottak végre Hitler ellen a német főhadiszállás irodájában. Így nem sikerült a háború gyors befejezése. Ha ez sikerült volna, becslésem szerint kb. 27.000 magyar személy bizonyára nem tűnt volna el örökre a Délvidékről.

1944. augusztus 4.

A DMKSZ (Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség) elhatározta, hogy ettől kezdve, amíg csak lehet (1944. szept. 24.) vasárnaponként előadásokat – megbeszéléseket fog tartani a magyar szórványközségek vezetőivel a mostani helyzetről, mitévők legyünk a hadszíntér közeledése miatt, (maradni-elmenni) és ahol szükséges, ingyen ruhakiosztást végezni, hogy ezáltal is segítsenek a magyar családokon. Ez vonatkozott a Topolya–Küllőd–Baranyai-háromszög és a Palánka környékén levő szórványfalvakra. A bevezető beszédet én állítottam össze és adtam elő. Mentoraim voltak: dr. Hegedűs László, a DMKSZ igazgatója, Cziráki Fetter Imre, a vármegye kulturális titkára, Magassy Antal megbízott gimnáziumi igazgató, felsőházi tag. Ezt tette még két különálló, 3–3 személyből álló csoport is.

Hogy mit jelent szórványfaluban élni, a helyszínen láttuk!

Vágh páter SJ (Societas Jesu) szegedi előadását használtam fel a fasizmus és a kommunizmus eszméinek ismertetésére. Tudtuk, hogy a háború a Prohorovkai csata után (1943. július 15.) a németek számára elveszett. Tudatában voltunk, hogy a magyar nemzet nem tartozik a német „Übermensch” típushoz, és ha a Német Birodalom győzne, a magyarok a szlávokkal ki lennének telepítve Közép-Európából, Ukrajna pedig a második Ruhr-vidék lenne (Drang nach Osten). Mi minden faluról jelentést küldtünk a DMKSZ-nek.

1944. augusztus 31.

Tito felhívást intézett a horvátországi honvédekhez (domobranokhoz) hogy adják meg magukat a Népfelszabadító Hadseregnek, a NOV-nak, ami sikerrel is járt a Szerémségben. Ugyanebben az időben a Szerémségben általános partizán mozgósítás volt a 18–40 évesek között. Ebben a magyarok is részt vettek.

1944. szeptember 11.

A Délvidéken ezen a napon elkezdődött a tanév. A tanulók egy negyede időközben eltűnt a Bácskából. Szerintem ez értelmetlen rendelkezés volt, tekintettel a háborús helyzetre.

Az I. időszak eseménytörténete a későbbi atrocitások előzményeinek kifejlődésére is utal:

Az anyaországi családok sehogy sem tudtak beilleszkedni a Délvidék környezetébe, hiszen gyerekeik „balkáni” (szerb) nyelvet voltak kötelesek tanulni! Ezért neheztelés állt be a magyar-magyar családok között. A német megszállás új sérelmeket ejtett a magyarokon, zsidókon, szerbeken egyaránt, de mindenki a magyar hatalmi szerveket gyalázta emiatt.

Az illegális államellenes szervezkedés (terroristák, kommunisták, partizán-csetnik szervezkedés) készítette a magyar állami szervek fellépését, hogy meggátolják a búzaföldek felgyújtását, a vasúti vágányok aláaknázását, és így kiéleződött az ellenségeskedés a hatalom (magyar) és a terroristák (szerbek) között. Rosszabbodott a szórványmagyarok helyzete (mindenki gyűlölte őket) a többségi nemzetek között. A németek gyűlölték a magyarokat, a szerbek a magyarokat és a németeket, a magyarok a szerbeket és a németeket. Az elköltözött családok a magyarokat okolták („államhatalmi nemzet”). Aki 1944 nyarán segédkezett a búza cséplése körül, az a szerbek szerint áruló volt vagy ellenség, míg a Szerémségben hazafi. A katonai besorozásért mindenki a magyarokat okolta, éppúgy a kényszermunka-szolgáltatás miatt is. A lovak katonai rekvirálása miatt (egy elismervény kézhezvétele ellenében) a magyarokat vádolták. Mindenki a „leszámolást” várta.

Nem lehet a magyarokon esett minden atrocitást a délszláv népeken eluralkodó lincshangulattal magyarázni, hiszen végeztek ki tömegesen magyar katonaszökevényeket a nyilasok is és Titóék is. A partizánok között akadtak olyanok, akik a „Halál a fasizmusra” helyett azt hirdették: „Halál a magyarokra”.

Ilyen előzmények tudatában magyarázatot kaphatunk, miért történtek atrocitások a Délvidéken a későbbi időben. Ebben az időszakban még nem voltak tömeges kivégzések, csak egyes személyek kivégzése – meggyilkolása mindkét oldalon, kivéve a szerémségi szerb nemzeti-ségű falvakat.

Vonatkozik ez a bánáti és a szerémségi területre is, de ott a németeket vagy uszításukat okolták a helyzet miatt. Hogy eddig (I. időszak) nem volt erősebb államellenes szervezkedés – ellenállás, mutatja az is, hogy amikor 1944-ben titokban a Bácskában járt az angol Davidson őrnagy – nem talált összeköttetést az ellenállási mozgalommal egyheti keresés után sem.

II. IDŐSZAK

Kezdetnek az illegális NOO (népfelszabadító bizottság) megalakulásának napját vehetjük a volt Torontál vármegye székhelyén, Nagybecskerekén. Ugyanezen a napon (szerda) Bács-Bodrog vármegye székhelyén, Zomborban a rendőrség razziát rendelt el a Hunyadi utca és a vasútállomás között, mert megtudták (árulás?), hogy a zombori NOO is titkos megbeszélést tart a városrészben. Az utóbbi megbeszélés következménye 1944. október 2-án (hétfő) a Zsarkováci-szállások mentén egy vonatszerelvény fölrobbantása – míg az első gyűlés következménye a szovjet katonai haderő bevonulása Nagybecskerekre. Ez az időszak 1944. október 23-án reggel 6 óráig tartott. A Szerémségben a NOO még 1943-ban megalakult (1943. aug. 22.), de itt fegyveres ellenállás többször is szerveződött.

Köztudomású, hogy ebben az időszakban eltávoztak a Bánátból és Bácskából a németek (aki csak tehetett). Az ártatlanok ottmaradtak. A németekkel más nemzetiségűek közül is sokan elmenekültek, akik féltek a megtorlástól.

Az időszak legfőbb jellemzője, hogy a Bánát és Bácska területéről kivonultak az eddigi hatósági állami szervek, és az orosz-partizán katonai hatalom vette át a vezetést. Baranya és Szerémség akkor még tovább is német–usztasa vezetés alatt állt.

Ennek az időszaknak a legfőbb eseményei:

1944. október 4.

Megszűnt az iskolai oktatás Bácskában. Reggel 9 órától kezdve a lakosság egy része fejveszetten menekül, a városokban, falvakban riadalom, csomagolást, sírást és búcsúzkodást látni mindenütt – sokan feleáron árulják holmijukat. Főleg az anyaországiakra vonatkozik ez, és félelem ül az arcokra az utcán, miközben átvonul a főutakon a német légelhárító ágyúk végtelen sora, Görögországból menekülve. Ezek közé keverednek a kimenetelő németek lovaskocsijai Kúláról és Palánkáról. Közben gyalogosok igyekeznek a vasútállomás felé. Felszólították az anyaországbeli tisztviselőket, hogy hagyják el a Délvidéket – de csak 30 kg-os csomagot vihetnek magukkal. A topolyai járásból (Bácsjózsef-falva) megkezdődött a korábban odatelepített bukovinai székelyek kimenetele Baja felé.

Az említett NOO és tagjai (Nagybecskerek–Zombor) hozzáálltak az első határozatokhoz, megvitatták, ki is az ellensége az új hatalomnak, kit kell kivégezni, mint fasisztát vagy háborús bűnöst, kinek a vagyonát kell elkobozni stb., mert azok az új hatalmi szervek, amelyek más tájakról jöttek (oroszok-partizánok) nem ismerhetik a helyi helyzetet. Éppúgy elkezdték a helyi hatóságok felállítását, az élelmezés problémájának megoldását és a sorozást az új rendszer érdekében.

(Szerémségben 1944 nyarán, Bánátban 1944 októberében, Bácskában 1944 novemberében–1945 januárjában). Így jelentek meg a magyarok ezrei a partizán katonai alakulatoknál.

A magyarlakta helységekben a helyi hatóság (népfelszabadító bizottság) tagjai között magyar is volt (10–40%) és ők is hozzájárultak az ártatlanok kivégzéséhez.

A Bánátban befejezett német kimenetel (1944. október 2.) most a Bácskában kezdődik (1944. október 4.) és folytatódik a Szerémségben (1944. október 28.). Ezt nem nevezhetjük exodus-nak (kijövetel), sem kivonulásnak (katonaság), sem kiköltözésnek (bútorral), hanem csak exodium-nak, kimenésnek-kimenetelnek, gondolván, hogy akik kimentek majd visszajönnek a háború befejezése után. Lehetne menekülésnek is nevezni (fugam facere), de itt a kimenés lassan, szervezeten történt, nem futva.

Véres ellenállási harc volt Törökbecsén (október 4.), Zentánál (október 8.) és Zimonynál (október 21.) a Száva folyó hídjának épségben történő közrekerítése miatt. Óbecsénél csatlakozik a partizánokhoz egy 47 tagú önkéntes ifjúsági csapat Budapestről, akiket nem nevezhetünk az MKP (Magyar Kommunista Párt) tagjainak, mert az akkori párttitkár (Kádár János) bevallása szerint ő maga is csak kevesebb mint 10 személyt ismert Budapesten, mint MKP-tagot. Ezek a fiatalok a XIII. Vajdasági Brigádhoz csatlakoztak.

1944. október 5.

A kimenetel tovább tart és egyre tömegesebb; kocsi kocsi után halad Bezdán–Mohács és Baja felé. Főleg németek vannak a kocsikon, de gyakran a németeknél szolgáló magyar kocsis hajtja a lovakat. Ezek szerint a német falvakból részben a magyarok is kimentek.

Ezen a napon Craiovában (Románia) Tito megbeszélést tartott a bolgár kormánnyal, hogy bolgár katonai egységek is bekapcsolódjanak Szerbia és Macedónia felszabadításába.

1944. október 7.

Szombati napon a kimenetelők kocsijai éjjel-nappal haladnak a Duna felé. Bács-Bodrog vármegye kémelhárító főnöke, Pongrácz József főtörzsőrmester Kiskőszeg irányából Baja felé irányította a lovaskocsikat, mert olyan nagy tolongás keletkezett a Duna partján, hogy két hétig sem sikerült volna a kompon átszállítani a németek kocsijait, főleg a közép-bácskai Kiskér–Sóvé-belieket.

Emiatt az élelem ára is felemelkedett:

1 kg kenyér 10 pengő (200% felár),

1 kg cukor 10 pengő (120% felár),

1 liter tej 10 pengő (125% felár).

A vasutasoknak felmondtak, a községekben és az itteni városházán, valamint a Vármegye székházában (Zombor) és más középületekben befalazták a fontos iratokat; a közellátás Kalocsára költözött, a pénzügyőrség, a csendőrség elindult az anyaország felé.

Ez a kimenetel második hulláma.

Vonatszerelvények vannak teli emberekkel, az utcán végtelen kocsisor jön németekkel a falvakból. Megjelenik egy 80 főnyi honvéd gyalogos csoport sebesültekkel, és velük együtt egy mezítlásos csapat – zsidók, akiket Bezdán felé terelnek. A városban elszedik a kerékpárokat és azokon menekülnek Zomborból. A Kulturbund felszólította a német lakosságot, hogy hagyják el a Bácskát.

1944. október 9.

Minden állami nem katonai intézmény elment az éjjel, és du. 13 órakor a Gestapo átveszi a város és falvak közbiztonságát. A kimenők tízezrei és lovai kiűritették a város (Zombor) kézi hajtású kútjait, eltűnt az ivóvíz, és 32.000 lakos ma víz nélkül maradt. Csak az artézi kutak működtek.

Gyalogos asszonyok jelennek meg Apatinból, Szilágyiról, Szilberekről, magyarul beszélnek – ők is ki akarnak menni, félve az oroszoktól. Voltak olyanok is, akik már 3 napja gyalogoltak. Látva a helyzetet, és hogy ezek magyarok, a Gestapo utasítására visszafelé indultak, ki-ki a maga falujába. A munkaadóik elmentek, nem tudták mitévők legyenek, és elindultak gyalog, magukkal híva másokat is.

A Ferenc-csatornai uszályt is használják, és ezúton is mennek Bezdán felé a kimenetelők.

Mindenki, aki anyaországi volt, aki félt az orosz-partizán megtorlástól, aki német volt, és tudott az AVNOJ 4. számú határozatáról (1943 – Jajce: „A jugoszláviai kisebbségek minden joga fenn lesz tartva, de kivizsgálják, ha bűnösök voltak”) az kiment, itthagya minden vagyonát.* Voltak olyan anyaországbeliek is, akik nem szánták rá magukat a *kimenésre*, itt maradtak, akárcsak a délvidéki magyar polgárok többsége (98%-a).

Ebben az időben (1944. október 9–18.) Moszkvában megbeszélést tart J. V. Sztálin, V. Churchill és A. Harriman az új Európáról, valamint Magyarország, Jugoszlávia, Románia hatáiról. Lényegében itt lett visszaállítva Magyarország trianoni határa.

1944. október 10.

Szabadkára bevonulnak lovaskocsin az orosz csapatok előőrsei, és ezen a napon megalakult a VU (Katonai Közigazgatás) Versecen.

* Nem csak a bűntettek kivizsgálásának, hanem a németek totális elűzésének gondolata is 1943-ban merült fel. (A szerk.)

Bánát egyes helységeiben a magyarok, megkülönböztetésük miatt, az utcán fehér karszalagot voltak kötelesek viselni, mint másodrendű polgárok, és az ittmaradt németekkel (mint rabszolgák) mezőgazdasági munkára voltak kényszerítve (munkabrigádok).

Abban az időben az egyes hatósági szervek neve rövidítésben volt használatban. Ezek voltak a legismertebbek:

NOO (népfelszabadító bizottság)

NOV (Népfelszabadító Hadsereg)

PO (partizánosztog)

OZN-a (népvédelmi szerv – belügyi osztály)

AVNOJ (Jugoszlávia Antifasiszta Népfelszabadító Tanácsa)

KNOJ (Jugoszlávia Népvédelmi Szervének Hadteste)

AFZS (Antifasiszta Női Front)

SKOJ (Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség)

KPJ (Jugoszláv Kommunista Párt)

Ezen a napon Szondról jöttek kimenők két alakulatban, kb. 60 kocsis, és reggel 6,30-kor már a Thököly úton voltak Zomborban. Éjjel meneteltek. Egyes kocsik Apatinból valók. A rádió jelentette, hogy Szabadkára, Szolokra és Kecskemétre bevonultak az oroszok. Szabadkán az atrocitások mindjárt elkezdődtek.

Délben találkoztam egy gombosi magyar katonával (Farkas L.), aki gyalog igyekezett a faluja felé, kapott 15 napi szabadságot és sebesülve hazafelé tartott – szemben a kimenetelőkkel. Mesélte, milyen emberségesen bánnak az oroszok az emberekkel.

A városban, a falvakban, ahol a tulajdonosok elhagyják lakásaikat, üzleteiket, az itt maradt lakosság elkezdte a fosztogatást. Ehhez hozzájárul a csapatok éjjeli kivonulása Bezdán felé, és a nappali rekvirálások – patkószegek, patkók, kerékpárok, más járművek. Mindent elszednek-elrabolnak a kivonulók – részben a Gestapo nemtörődömsége miatt.

A hadsereg soraiban is tovább tart a fejtelenség. Lovaskocsik jöttek Bácsból, Bácsstóvárosból, Veprődről, Torzsa községből, és az apatini magyar helyőrség kocsikon elhagyta Apatint, a honvédkaszárnya kiürült – még látni pár rendőrt a Gestapóval együtt.

1944. október 11.

Hódsági kimenetelők vonulnak Kiskőszeg felé. A vegyeskereskedők reggel cukrot osztottak (jegyre), mint tegnap Szabadkán, azonkívül mézet, lisztet, pálinkát stb. árusítanak ki. A német katonák (bácskaiak?) erőszakkal elviszik a rádiót vagy más értéket, és a másik utcában eladják. Belga katonák is megjelennek Zomborban, német egyenruhában. Estére becskerekai német autók viszik az eltávozókat rendes menetoszlopban – amit eddig nem lehetett látni.

1944. október 12.

Megisméltődik ma, ami pár nappal ezelőtt is történt – egyesek, akik eddig eszeveszetten hagyták el otthonaikat s így találkoztak a szilberek eltávozókkal, visszajöttek gyalog vagy lovaskocsival Apatin-Szond felé.

1944. október 13.

Az orosz haderő bevonult Szenttamásra.

Nyugat-Bácska térségében újabb kimenetelők sorai jelennek meg: a hódságiak utolsó csoportja, majd liliomosi és bácsordasi németek.

Azokban a falvakban, ahol nincsen ilyen exodium, elkezdődött a búza vetése a megmaradt lovakkal. Egyesek a kukoricaszedést is elkezdték – mintha békeidő lenne. Az ember lelke egyesül a föld lelkével, a föld vonzza a földművelőt évezredek óta...

1944. október 14.

A német haderő beveti a V-1 nevű új titkos fegyvert. E fegyver alkalmazása 1944. október 9-én lett bejelentve. A polgármester (Cserta Péter) ezt megünnepli Zomborban úgy, hogy elrendeli, minden élelmiszerárú üzlete nyitva legyen. A hús ára ma 7 pengő/kg, a cukoré 4 pengő/kg.

1944. október 15.

Vasárnap 12,55 és 13,05 óra között a budapesti rádió állandóan ismétli Horthy Miklós szövegét, amelyben fegyverszünetet kér a szövetséges hatalmaktól.

17 órakor vitéz Vörös János, a honvédvezérkar főnöke bejelentette, hogy még nem tette le a fegyvert a magyar haderő, csak fegyverszünetet kértek.

20,15-kor a Donau német rádió felhívást intézett a magyar haderőhöz, hogy tovább harcoljanak. Ezért mindenki a németeket szidja.

21,45 órakor Horthy helyett Szálasi Ferenc (nyilasok) átvette Magyarország irányítását.

1944. október 16.

Az új kormány (Szálasi) elrendeli, hogy a zsidók (akik megmaradtak) nem hagyhatják el lakásukat, és elrendeli az általános mozgósítást egész Magyarországon (ahol még nem voltak szovjet csapatok) az 1896–1923-ban születettek részére.

Ez nem vonatkozott a paripási németekre, akik ugyanaznap kimeneteltek a Bácskából. Pihentek a zombori Deák körúton, korábban pedig a Vitéz utcában és a Rókus utcában, ahol egész szeméttelép alakult a szénából és szalmából.

A Gestapo-csendőrség itt-ott (Bajmokon és a Vármegye udvarában) kivégzéseket hajt végre – tehát még hatalmon vannak, de a „nyilasok” szárnyai alatt.

Fehértemplomban (Bánát) Tito és Tolbuhin megbeszélést tartott a szovjet csapatok előnyomulásáról. Szovjet fegyverért cserébe élelmi-szert ígért Tito a Délvidékről.

1944. október 17.

Szabadkán bevezetik a katonai közigazgatást (VU) és mindjárt elkezdik az atrocitásokat. Előzőleg a partizánosztag végezte a kivégzéseket.

Topolyára bevonulnak a szovjet csapatok.

1944. október 19–20.

Zomborban elkezdődött a jelentkezés az általános mozgósítás miatt, de 20-án (pénteken) délelőtt megszűnt, és többé a magyar haderő jogszabályait nem alkalmazták a Délvidéken.

Belgrád felszabadulása idejében (1944. okt. 20.) miután az orosz haderő elfoglalta az aláaknázott de fel nem robbantott Száva hidat, elkezdődtek a megtolások a szerb lakosságon belül. Itt is megalakult a népfelszabadító bizottság, és a kommunisták feljelentései alapján, valamint az egymás elleni gyűlölet miatt (szerb – szerb ellen) többszáz ártatlan szerbet a Dedinje városrészen agyonlőttek a VI. likai hadosztály partizánjai (Trešnjic M. őrnagy, KNOJ), de a helybeliek listája alapján. Azt állították, hogy ezek mind fasiszták (Nedić-pártiak, Ljotić-pártiak, királypártiak, csetnikek, kollaboránsok). Ez alkalommal is végeztek ki magyarokat.

Zomborban a városháza terén (Szentháromság tér) elhangzott a katonazenekar (1944. október 20.) által intonált Himnusz (Isten áldd meg...), és a helyőrség elkezdte a kivonulást. Estére még egy gyalogsági egység ment át a városon – kb. 200 főnyi katona, egy szétvert zászlóalj legénysége. Közülük 25 sebesültet kórházba vittek, három halottat pedig a temetőbe eltemetni (1 csendőrőrmester és 2 honvéd.). Ők voltak Bácska utolsó honvéd védői.

A magyar haderő bácskai kivonulásakor egyetlen épületet sem aknáztak alá, egyetlen közúti vagy vasúti hidat nem robbantottak fel, egyetlen kaszárnyát sem romboltak szét, sínpárt sem semmisítettek meg, (mint ahogy a Bánátban és a Szerémségben a németek „talpfakéval” szétvágják a vasúti sínek talpfáit). A magyarok falut sem gyújtottak fel, mindent itthagytak épségben, mint ahogy a német polgári lakosság is.

Kivéve a Tisza folyó védelmét, nem harcoltak az oroszok ellen ütőképes haderővel, kiürítették a Bácskát harc nélkül.

A Jugoszláv hadsereg mindent fordítva csinált 1941 áprilisában. Sok vasúti és közúti hidat felrobbantott, a csendőrség épületeit felgyújtotta, az utakon-szántóföldeken beton kiserődöket épített, tankcsapda árkokat ásott, „spanyol lovasokat”, és gyalogsági szögesdrót akadályokat állított.

A jugoszláv légielő (1941. április 7.) bombázta Szegedet, Mohácsot, (Messerschmidt gépek) mielőtt kivonult volna a jugoszláv gyalogság Bácskából.

Amint látható, az 1944-es rendszerváltás harcmentesen történt a Bácskában. Ennek ellenére a németek teljesen eltűntek innen, a zsidókból 5–10% maradt élve, a magyarokat is nagy emberveszteség érte: sokukat kivégezték, deportálták, fogolytáborba terelték, kényszermunkára készítették, kiéheztették vagy elesetek a harcokban. A II. időszakban 5500 személy, a III. időszakban 15.000 személy.

1944. október 21.

Zomborba bejöttek a szovjet „csapatok” – 3 orosz előőrs lovas kordén 9,45 órakor, míg Újvidéken 1944. október 23-án reggel 6 órakor a partizánok kitűzték Jugoszlávia új zászlaját. Csurogon a partizánok csak 1944. október 22-én jelentek meg, miután kivonultak Dél-Bácskából a magyar–német csapatok.

A falvakban, városokban a többségi nemzet (szerb) ujjongva fogadta az oroszokat-partizánokat. Lóháton nyargalásztak a fiatalok, puskával, lövöldözve, zászlóval, szerb katonai sapkával (sajkacsa) tömegéljenzéssel, kiabálással és jelszavakkal fogadták az új hatalom katonáit. Az orosz kordék megteltek virágokkal, lányokkal, örömmámor uralta a helységet. Vége a háborúnak...

Elkezdődtek a kivégzések. Bánátban az elsők között voltak azok a magyar családok (200 család) akikből a rendőrséget toborozták (segédrendőrök v. ténylegesek) és 4 rendőrtiszt családja, akik ittmaradtak. Kivégezték azokat is, akik valamilyen helyi hivatalt viseltek (kisbíró, takarító, postás, iskolaszolga, laboráns, írnok, ifjúsági vezető, intéző, igazgató, tanító, tanár, ápoló a kórházban, nagybirtokos, aki beszolgáltatja a terményeit, képviselő, községi bíró, elöljáró, harangozó; olyan személy, aki beköltözött szerb. v. német v. zsidó házba, helyi pap, ha a hatalmat védte, egyesületek vezetői, vadásztársaságok vezetői stb.).

Hasonlóképpen Bácskában az említetteken kívül elvitték még a Gazdakör, a Kaszinó v. Katolikus Olvasókör, a Levente Egyesület, a Turáni Vadászok, a Szociális Missziós Társulat, a Katolikus Keresztes Egylet, a Tűzharcosok Szövetségének vezetőit, azokat, akik az Országzászló vagy Hősök emlékműve építésében segédkeztek, a Magyar Termelő-Értékesítő-Fogyasztó Szövetkezet vezetőit, a Baross Szövetség tagjait, a Nagygazda Kör vezetőit, a Magyar Népkör vezetőit, a Magyar Élet Pártjának tagjait, a Horthy által vitézzé avatottakat, a

nemzetőröket, a DMKSZ aktivistáit stb. És habár nagyrészüket ártatlan volt, többségüket kivégezték.

Valójában az orosz csapatok bevonulásakor kezdődtek az atrocitások,* különösen a partizánosztagok tagjai által. Senki sem gátolta a terror bevezetését, a rablást, a kivégzéseket a „felszabadulás” első napjaiban. Mikor a NOO vette át a vezetést, javult a helyzet: csak éjjel hurcolták el a kivégzésre szántakat, a terror nem volt többé olyan kegyetlen. Versecen a szovjet egyenruhát viselő Maslarić Boža szerint a magyarokat is ki kell telepíteni Délvidékről, mint a németeket. Ez a pašići Nagy-Szerbia létrehozására való törekvés továbbélése.

Ilyen nézet volt már előbb is, s ezt tervezte Vasa Čubrilović történész is, aki a szarajevói merényletnek részese volt. Veselinović és Tito ezt a nézetet ellenezte.

III. IDŐSZAK

Kezdetre 1944. október 24., vége 1945. április 12. Az utolsó dátum az úgynevezett „szerémségi front” (Vukovár) áttörésének napja, amely reggel, hajnalban kezdődött.

A Bácskában abban az időben az új hatalom erőszakoskodásairól hallani mindenünnen. Ahol rájuk lőttek, kiirtották az egész családot. [Eddig ilyen adataink nincsenek. (A szerk.)] A Vármegye épülete zsúfolva volt gyanúsítottakkal, máshol a volt rendőrségi épületek és magánházak pincéi teltek meg feljelentett magyar személyekkel. Főleg bosszúállásból származtak a feljelentések az első napokban. Ahol Horthy képét találták a szobában, a családot kivégezték, mint fasisztát. Elkezdődtek a szexuális atrocitások is, és a nemi betegségek rohamos terjedése. A nemi betegségek katonai kórháza 1914–18-ban Bršadinban volt, Vajdaságban pedig a Fruska Gorán 1944–45-ben (női és férfi részleg).

Fosztoztatás, rablás ütötte fel a fejét, jellegzetes eset a karórák és a pénz utcai elrablása, gyakran az egyenruhás (olykor álruhás) személyek által.

A Katonai Közigazgatás rendeletet hozott:

I. sz. – Tilos a kukoricaszár kivágása (gondolván a helyi harcokra).

II. sz. – A fegyverét mindenki szolgáltatassa be, tilos az éjjeli mozgás, kötelező az elsötétítés és a személyek bejelentkezése.

III. sz. – Kötelező a házsám bejelentése, rádiók beszolgáltatása, magánüzletek bezárása.

* Ennek ellentmond, hogy eddigi ismereteink szerint legalább egy féltucat településen éppen az oroszok fékeztek meg a partizánterrort. (A szerk.)

1944. november 2.

IV. sz. rendelet – Kötelező a jelentkezés az ittmaradt 18–40 éves német és magyar lakosok számára, mezőgazdasági begyűjtő munkára. Jugoszlávia ugyanis magára vállalta 10 szovjet hadosztály élelmezését a kapott fegyverekért cserébe.

1944. november 4.

Nappal 15 stuka bombázó tönkretette a zombori repülőtér kifutópályáját (bukováci szállások); röpcédulákat szórtak le, hogy nincs még vége a háborúnak. Az összes szovjet légelhárító fegyver megszólalt, de nem találtak el egy repülőt sem.

A „láncban” (Zombor központja) agyonlöttek 2 magyar személyt lopás miatt. Ez már a népfelszabadító bizottság határozata lehet – a rendet szeretné visszaállítani, mert 1944. október 24. és november 4. között mindenütt rablás, lopás, fosztogatás volt, kiűrtették a szobákat is – csak a falak maradtak –, ahol nem volt házigazda. Volt, ahol még a nehéz zongorát is ellopták.

1944. november 8.

Elkezdődött az általános támadás a dunai átkelés céljából Bajától Gombosig, de a valódi cél Kiskőszeg volt. Éjjel-nappali bombázások sorozata kezdődött, az összes orosz haderő kivonult a tűzvonalra, a Duna partjára. Ezt követően a sebesültek ezrei jöttek vissza és minden nagyobb épület hadikórházzá alakult Zomborban.

Ahogy kimentek az orosz csapatok (Tolbuhin) a harctérre, a falvakban és városokban elkezdődtek a tömeges kivégzések a VU keretében, a PO hatására, az OZNA határozata alapján, a KNOJ-nál és NOO-nál feljelentett személyek ellen, és a hadi szokások szerint a túsók kivégzése.* Kedden 28 személyt löttek agyon, szerdán 50-et, csütörtökön (1944. november 9.) 17-et, a kényszermunkások közül (mezőgazdasági munkások) 14-et, és hír jött a bezdáni (isterbáci) kivégzésről is (túsók) ahol 108 személyt löttek agyon. Hírek érkeztek a bajmoki és újvidéki kivégzésekről is, valamint a Zombor környéki falvakból.

Mindenütt a magyarok kiirtása volt a cél, a bosszúállás, genocídium, és ritkán voltak kivégzések a királpárti szerbek köréből. A RADIO VESTI 9. sz. azt írta, hogy a németeknek nincs helyük Vajdaságban. Az új, párnapos partizánok voltak a legkegyetlenebbek.

A Nyugat-Bácska területére érkeztek azok az orosz csapatok, akik Belgrádot felszabadították. A RADIO VESTI 12-es sz. írja, hogy ki kell tartani a jövő év májusáig. (Az előrejelzés bevált.)

* A nemzetközi hadijoggal ez már 1944-ben sem volt összeegyeztethető. (A szerk.)

Az új csapatok díszes felvonulást tartottak Tolbuhin marsall és 16 generális előtt mintha a moszkvai Vörös téren lennének. Nyolcas sorokban, új egyenruhában, fényes csizmában, új kézfegyverekkel, új tankokkal, új, be nem vetett „sztálinorgonával”, ismeretlen, légfékes nehézpuskával. Reflektorokat és kereken forgó gőzfürdőt lehetett látni, páncéltörő ágyúk végtelenjét. Mindegyik katona kiborotválva, kivasalt egyenruhában, mind egyforma magas fiatal legények. Micsoda ellentéte az első, kordés előőrsöknek! Aki ezt az új, tömérdék fegyvert látta, megértette, miért hátráltak a németek 1943 óta, és hogyan lehetett később 100.000 ágyúval egyszerre löni Berlinre, Sztálin parancsára.

1944. november 11.

Mohácsot még nem tudták elfoglalni az oroszok, Apatinnál nem sikerült a hídfő kiépítése, habár egész szerelvénnyel „sztálinorgona” ment Apatin felé.

Megkezdődött a 13-ág tartó élet-halál harc Kiskőszegnél, a katonák ezrei haltak itt meg mindkét oldalon, tankok százai lettek megsemmisítve szárazföldi és légi fegyverek által. A szovjeteknek sikerült hídfőt kiépíteni a XII. partizánbrigád segítségével, melyben bánáti magyarok is harcoltak.

1944. november 13.

A Katonai Közigazgatás újabb rendeletet hozott:

V. sz. – Munkaszolgálatra behívják az összes 1883–1929 között született magyart. Katonai sorozásra behívják az összes 1903–1926. évben született szerbet.

VI. sz. – A lakosság jelentse, ahol az oroszok kárt csináltak.

VII. sz. – Akinek a rádióját elvitték a németek, jelentse, hogy kártalanítsák. (Aki magyar volt, azt nem kártalanították.)

1944. november 15.

A nagy háborús veszteségek miatt (Kiskőszeg) a XII. és XIV. Vajdasági Brigád kiegészítésére a Katonai Közigazgatás újabb rendeletet hozott:

VIII. sz. – Elrendelik az általános mozgósítást a 18–55 éves magyarok és németek részére, és a szerbek, horvátok részére is, 5 napi élelemmel ellátva – kötelező jelentkezéssel a helyi katonai parancsnokságnál. Aki nem tesz eleget a felhívásnak, golyó általi halálra ítélik, mint a néphatalom ellenségét.

A rendelet értelmében, az utcákon az OZNA, a KNOJ, a NOV járőrei mindenkit igazoltatnak 17 óra után.

A jelentkezők egy része mindjárt Apatinba ment az aknák, más részük a repülőtér (bukováci) fel nem robbant bombáinak kiszedésére. Az utolsó helyen mindjárt első nap 2 halott és 7 sebesült lett.

Ez az első eset, hogy a Katonai Közigazgatás a *magyarokat* is felhívja a sorozásra.

A dunai harctéren a hevesvérű önkéntesek puszta kézzel rohantak a tankokra (ahelyett, hogy kézigránát-köteget dobtak volna), és így sok partizán elesett hiába.

Az oroszok veszteségei is nagyok, és ezért új csapatok jönnek autókkal „na Berlin” jelszóval, és vadonatúj tankok és „katyusák” legénységgel, felszereléssel, a T-34-es tankok mellett megjelentek kis tankok is – mint az ismert német „góliát”, közelharc esetére. Egész Zombor, Bezdán tele van csapatokkal, alig lehet mozogni a sok hadifelszerelés miatt.

A német felderítő repülők ezt észreveszik és bombáznak 1944. november 19-én de. 11,40-kor (Fonoda utca – 250 kg bomba, a Thököly utcán géppuskázás).

1944. november 21.

Az AVNOJ Elnöksége határozatot hozott, hogy az állam átveszi a Német Reich vagyonát Jugoszláviában, a népi németek vagyonát, valamint minden háborús bűnösét és segítőjét.

A háború tovább tart, állandóan jönnek a sebesültek Baranyából. Így 1944. november 23-án 500 sebesültet hoztak Zomborba az ideiglenes kórházi épületekbe: Gimnázium, Szegényház, Honvéd kaszárnya, Tanítóképző, Vadászkürt Hotel, Leventeotthon, városi kórház.

1944. november 23.

A Katonai Közigazgatás újabb rendeletei:

IX. sz. – Minden német és magyar asszony jelentkezzen a rendőrségen.

X. sz. – Újabb felhívást intéz a lakosokhoz, hogy minden 1903–1926 között született szerb jelentkezzen sorozásra (1944. november 25.) éppúgy, mint aki magyar vagy német, és 1883–1929 között született.

A kórházakban hiányzik a kötszer és az orvos. Ezért segéd-sebészeknek bevesznek VII–VIII. osztályos gimnáziumi tanulókat is.

Az állandó hadszíntér miatt a városban sár és piszok van mindenhelyütt, felforgatott úttestburkolatok, kidőlt kerítések láthatók Zomborban. A rejtőzködő német katonák és mások felkutatására ma megjelent egy 30 főből álló orosz kutyás-szakasz.

Ebben az időben a Szerémségben is besorozzák a 18–43 éveseket, és ezek között sok magyar is van, de itt a sorozás inkább a lóvonta-

tású hadianyag miatt történt, a magyarok gyakran nem kaptak puskát (kivéve a régi harcosokat és önkénteseket). Az utak aláaknázása miatt sok állat és ember szerencsétlenül járt.

A Duna melletti magyar községekben naponta 4–5 elhalálozás van az ágyúzás miatt (pl. Gomboson 24 orosz ágyú volt) novemberben (1944), ehhez hozzájárul a kényszermunkások életveszélyes aknaszedő munkája és más hasonló esetek (pl. 3 tanárnőt és 3 diákot kivégeztek Zomborban, mert a kukoricát szedték és a szárát vágták – nem tudván a szárkivágási tilalomról).

Név szerint az alábbiak lettek kivégezve 1944. október 30-án:

Ádám Lujza anyaországi mennyiségtan, természettan szakos tanárnő,

Eszes Irma anyaországi vegytan, természetrajz szakos tanárnő,

Rozgova Edit (dr. Vid Józsefné) anyaországi német, angol szakos tanárnő,

Petrovich Imre diák, VI. fiú osztály,

Márki Dezső diák, VI. fiú osztály,

Keller Richárd diák, VI. fiú osztály.

(A zombori NOO tagja, aki a kivégzésre szántak listáját állította össze (Parčetić), valószínűleg nem számította be a fenti 6 gimnáziumi kivégzettet a 2000 személyhez.)

A lista összeállítását egyébként nem egy személy végezte. Minden helységben többen javasolták. Szempontjaik: államellenes egyén, fasiszta, de személyi bosszú miatt is történtek feljelentések.)

A VU felhívásai (önkéntes jelentkezések, kényszermunkatáborok vagy pár napos mezőgazdasági betakarítás miatt) oda vezettek, hogy 200–300 főnyi magyar ajkú csoportok alakultak – amelyek tovább szaporodtak, ahogy az oroszok elmentek Baranya felé (Balaton), ellátva 2 napi élelemmel. Ezekből alakul később a Petőfi brigád partizánalakulat Kiscsányon (Magyarország), és a zömét az 1300 lelket számító topolyai legénység alkotta. (Ők 1944. november 28-án indultak el Topolyáról a Duna felé.) Abban az időben furcsán hatott Zombor főutcáján a magyar katonadal („...bal válláról a jobb vállára”... és az erdélyi himnusz). Ők nem tudtak szerbül, nem énekelhették a szerb partizán katonai énekeket.

1944. december 2.

Azok, akik eddig ingyen dolgoztak a partizánoknak, kaptak 500 g húst, majd másnap 1 kg kenyeret.

A Katonai Közigazgatás újabb rendeletei:

XI. sz. – Nem kell fizetni házbért.

Nem kell fizetni adót.

A villanyszámla ugyanannyi, mint 1943-ban volt.

A kiürített lakásokat be kell jelenteni.

Ahogyan a partizánok bejöttek, mindjárt beköltöztek a szerb családok a bútorozott vagy előzőleg kifosztott lakásokba. Később a kolonisták mesélték, hogy önszántukból jöttek; az első költözők kecskével vagy lovas kocsival, és ők voltak a „honfoglalók” első hulláma. Az új lakók az utcai nagy szobába a kecskét helyezték, a parkettát fölszedték és ezzel tüzeltek az udvari kis szobában, ahová nem kellett sok tüzelő mert kicsi volt. Az egész család a kis szobában élt, az állatok pedig az utcára néztek és a felvonuló hadsereg újabb alakulatai csodálták a kecskéket az ablakokban.

1944. december 4.

Este 21–21,30-ig tartott Zombor második bombázása. A várost 30 reflektor védte, a ledobott bombák száma 8, a Zöldkert és Hársfa u. körül levő tankok voltak a célpontok. Mint az előzőnél is, 3–4 halott és 5–6 sebesült volt a civil lakosságból.

Kivégeztek egy személyt, aki 1941-ben 1000 pengőért elrejtett egy szerb családot. Most ez a család feljelentette őt kizsákmányolás vádjával. A másik eset abból eredt, hogy az Erdődi-révnél egy határőr (Robi N.) pofon vágott egy sztapári szerbet, és most ez a sértett feljelentette Robi N.-t, mert szerinte ezért a sértésért halál jár. Itt sikerült megmenteni (1944. december 28.) Robi N.-t a biztos kivégzéstől a helyi népfelszabadító bizottság közbenjárására (Gombos).

Ezek az esetek mutatják, hogy a többségi nemzet szava túlsúlyban van az „alantas” magyar nemzetével szemben. (Saját házadban albérlésben!)

1944. december 6.

Magyar hadifoglyok érkeztek Zomborba (Schweidel-épület), bácskaiak. További sorsuk bizonytalan. A Balaton térségéből jöttek, mert az orosz csapatok ott folytatják a harcot, míg Almás-Erdőd-Vukovár-Újlak-Adaševci-Lipovac-Strošinci vonalán állóharc alakult ki, lövészárkokkal, ágyúfedezettel, mely tartani fog 1945. április 12-ig. Ezen a vonalon és a Dráva folyó bal partján százával hullanak a magyar „partizánok”, jugoszláviaiak és magyarországiak.

1944. december 8.

Újabb hadifoglyok érkeztek Zomborba – magyarok, románok, szerbek. Németek nincsenek közöttük. Mesélik, hogy Magyarországon mindenütt örömmel fogadták őket – honvéd ruhába öltözve, míg itt most, Jugoszláviában mint ellenségeket kezelik őket.

A közéletben tovább is a pengő a piacon a fővaluta. Az árfolyam: 1 pengő = 40 dinár = 80 kuna. A só ára 8 pengő, a bor ára 8 pengő literje, a tojás ára 2 pengő, 1 liter pálinka 100 pengő. A piaci viszonteladók a

tejet 1 pengőért veszik és 2 pengőért árusítják. Októberben a kimenetelkor a tej ára 10 pengő volt.

A Katonai Közigazgatás újabb rendeletei ezek: (Olykor a korábbiakkal ellentétesek!)

XII. sz. – Az adót mindenkinek fizetnie kell.

A háziállatokat be kell jelenteni.

Felhívják a hadirokkantakat, hogy jelentkezzenek.

Akinek van jó boroshordója, jelentkezzen.

(A kolonisták második hulláma tervszerűen érkezett (1945–46). Ők kaptak mezőgazdasági földeket. Főleg Szerbiából, Likából, Horvátországból, Dalmáciából, Crna Gorából, Boszniából, Banijából, Krajnából. Otthagyták régi lakóhelyeiket és új életet kezdtek. A vajdasági magyarok, nincstelenek, akik béresek vagy napszámosok voltak – a magyar föld proletárjai – akkor föld nélkül maradtak. Nekem, mint partizánnak adtak cirill betűs nyomtatványt, hogy jelentkezsek a földosztó bizottságnál, de kötelezővé tették, hogy folytassam az iskolát. Voltak olyanok is, akik húzódoztak, és nem akarták „más földjét” elfogadni, noha odaítéltek nekik.)

Felhívják a fiatalokat a továbbképzésre: A 3. oszt. tanítóképzősöket, a 4. oszt. gimnáziumi tanulókat, hogy tanfolyamok indulnak az elvesztett évek bepótlására.

1944. december 16.

A Katonai Közigazgatás újabb felhívást és rendeletet hozott:

XIII. sz. – Kötelező a fejőstehenek és borjúk bejelentése.

Aki fához akar jutni, jelentkezzen favágásra, a rönk a városé marad, a rözse, tűzifa, tuskó a favágóé.

Aki munkaadó, köteles bejelenteni a munkását.

1944. december 20.

Orosz katonaszökevényeket végeztek ki a Strasser-házban. Az utcán mindenkit igazoltattak. A további harcok miatt újabb orosz csapatok érkeztek és mentek a Dunántúlra. Egy zimonyi önkéntes csapat is érkezett (szerbek, horvátok, magyarok), 8 nap alatt értek Zomborba gyalog, mennek tovább a drávai frontra. (En is, mint partizán a KNOJ-ban mindig gyalogoltam, teljes felszereléssel, kézfegyverrel, a tartalék lőszert és az ételmezt a lovaskocsi vitte utánunk.)

1944. december 28.

A Katonai Közigazgatás újabb felhívást intézett a lakossághoz (egyike az utolsóknak):

XIV. sz. – Aki hajlandó állami szolgálatba lépni, jelentkezzen.

Aki szeretne vöröskereszt-tanfolyamra menni, jelentkezzen.

Aki mérnök, technikus, művész, 5 napon belül jelentkezzen a hatóság szerveinél.

1944. december 30.

A Zombor városában eddig fogva tartott magyar hadifoglyokat vagonokban kitoloncolták Ukrajnába (a más nemzetiségűeket hazaengedték). Hosszú szakállas, rongyos egyenruhában levő foglyok, akiknek a napi kenyér fejadagjuk 50 gramm volt. A németek egy részét is elvitték, asszonyokat, 15–30 éveseket és a férfiakat 45 éves korig. Ez utóbbiakat éjjel hurcolták el. A partizán nézet szerint mind fasiszták voltak. A Bánátból szintén deportálták a munkaképes németeket 4 évi kényszermunkára a Szovjetunióba.

Az élelem felhozatala a piacokra rendszertelen – így most hallani lehet: „...nema kartocska, nema szahar... stb”. Az orosz katonai kondérokban ma búzát főztek és azt ették.

1945. január 14.

Ma megjelentek a bolgár hadsereg alakulatai Újvidéktől Kiskőszegig. Az első csoport (600 fő) Baja felé tartott. Most érhető, hogy a hadifoglyok helyiségei és más középületek miatt ürültek ki, miért kellett a „lakókat” Ukrajnába toloncolni – mert új csapatok érkeztek (bolgárok) és nem volt több helyiség. Tíz napig állandóan jöttek a bolgár haderő hadosztályai. Kiskőszegnél a németek bombázták őket, Gombosnál aknamezőket raktak le a Duna-parton – aktívan részt vettek a harcokban. Ők őrizték a kiskőszegi dunai pontonhidat is. A hadsereg érkezésével párhuzamosan felélénkült a cserebere-kereskedelem is: 1 kg cukorért 120 gramm szalámit lehet cserélni.

Ma megjelent a második felhívás, ahol az 1915–1926. év között született magyarokat felhívják a rendes besorozásra.

1945. január 18.

Zomborban államellenes feliratok jelentek meg a falakon: „Dole Tito” – „Dole komunizam” – „Živela demokracija”. Emiatt egész utcákat lezártak és mindenkit igazoltattak. A német repülők is dobáltak röpcédulákat – a korai győzelemről írnak – emiatt a NOO bevezette a razzsiát.

Ehhez hozzájárul a bolgár divízió visszavonulása (1945. január 18.) csapatokban, gyalog, lovon, autókon Sztapár felé. Útközben találkoznak az új orosz csapatokkal, akik a frontra mennek, a városban izgalom van, verekedés is az orosz és a bolgár katonák között.

A Baranyában harcoló Petőfi brigád részére téli segélyakciót indítanak – meleg ruhanemű gyűjtését.

1945. január 23.

Az Újvidéki „razzia” emléknepján deportálták az összes sajkásvidéki magyart a járeki (Tiszaistvánfalva) gyűjtőtáborba: mintha az itt maradtak lennének bűnösök és okai az elmúlt eseményeknek. És ezt összekötötték vagyonelkobzással és visszatérési tilalommal.

1945. január 30.

Ezen a napon történt az utolsó sorozás ebben a háborúban a Vajdaságban. Az 1927-ben születettekre vonatkozott. Az újoncok kétheti kiképzés után mindjárt az első vonalba kerültek. Az alakulat politikai biztos beszédében (fogadalmi eskü helyett) kiemeli, hogy... „Ti meghalni akartok a hazáért, nem a győzelemért harcoltok...” (Ez az ismert Gavrilovics-beszéd Belgrádnál 1914-ben.) Az újoncok szerbek, bunyevácok, magyarok, horvátok, sokácok, németek, szlovákok, ruszinok voltak. A legjobb erőben levő katonák.

1945. március 26. – április 2.

Bácskerteszen éjjel (1945. március 26.) kiválasztanak 53 személyt mint túszt, olyan családból valókat, akikből valaki a keleti fronton volt mint magyar katona. (A helyi NOO és a KPJ tagjai válogatták ki, hogy kit fognak kivégezni.) Szerencsés fordulat folytán – ezek az emberek életben maradtak (Matuska M.: Bácskertes megmenekült. Új Hét Nap.)

Nem volt szerencsénk azoknak a németeknek, akik ittmaradtak a falvakban, őket gyűjtőtáborokba terelték (a KNOJ egységei), és a virágvasárnapi barka ottmaradt az asztalon.

1945. április 6.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság (GNOOV) határozata szerint, a Baranyai-háromszög a Horvát Népköztársasághoz fog tartozni a felszabadulás után. Horvátországban még a német-usztasa hatalom uralkodik.

1945. április 8.

Egyes részeken a Délvidéken nem csitulnak a magyarelles atrocitások. Ezen a napon Zentán, akit elfogtak az utcán mint munkaképes egyént, az orosz katonai járőrök fogolytáborba terelték, majd a Szovjetunióba erdőirtásra, favágásra hurcolták, mint „hadifoglyokat”. Akik életben maradtak az embertelen viszonyok után, évek múlva jöttek haza.

1945. április 12.

Hajnali 4 óra körül a szerémségi frontot rajtaütésszerűen áttörik (orosz tüzérséggel). Az áttörés alkalmával (harcban) mindkét oldalon elesnek magyarok is.

IRODALOM:

- 1.) Drugo zasedanje AVNOJ-a. Slobodna Vojvodina. Petrograd 1944. str. 40–51.
- 2.) Mirnics Károly (2002): Betelepítések, kitelepítések, és vándormozgalmak. Fészekhagyó Vajdaságiak. Szerk.: Gábrityné Molnár Irén. Újvidék. MTT Könyvtár 4. old. 9–74.
- 3.) Veselinov Z. J. (1980): Svi smo mi jedna Partija. II izd. Novin. Izd. Sremske Novine Institut za istoriju – Novi Sad.
- 4.) Hegedüs L. (1943): DMKSZ évkönyve 1942/43. Újvidék.
- 5.) Matuska M. (1994): Bácskertes megmenekült. Új Hét Nap. Tájékozás o. 9.
- 6.) Vujić J. (1902): Putešestvije po Srbiji. II izd. SKZ. Beograd.
- 7.) Erdösi J.: Naplóm kéziratban 1944–45.

ÁRTATLAN TARTALÉKOS MAGYAR KATONÁK KIVÉGZÉSE 1944-BEN ZOMBORBAN

1944 őszén, amikor Zomborból a német katonák visszavonultak, a honvéd kaszárnyában mintegy 100-150 idősebb, tartalékos magyar közkatona meglagadta a visszavonulást, nem akarván többé értelmetlenül harcolni. Itt maradtak azzal a szándékkal, hogy meggátolják a - feltételezésük szerint - kaszárnyában hagyott lőszer és tegevek illetéktelenek általi széthurcolását. Gondolják, bevárják az oroszokat és a partizánokat, és majd azoknak átadják azt... Ez így is történt, majd alávetették magukat a hadifogolyságnak. Míg az oroszok itt voltak, hadifogolyként is kezelték őket, dolgoztattak velük.

Amikor az oroszok átadták őket a partizánoknak, eldőlt a sorsuk. Gyors eljárással végeztek velük. Egy éjszaka kivégezték őket a városzéli gödrökhöz, a PILAVARAC-tanya környékére, megölték velük a szíveiket, levetkőztették őket meztelenségre és felököldözték valahányiüket.

Ez persze szóbeszéd tárgya maradt Zomborban, de nyíltan senki sem merté szóba hozni a dolgot, mert azért a legjobb esetben is Goli Otok járt volna.

Mi sem bizonyítja jobban azt, hogy kegyetlen, kizárólag a magyarok ellen irányuló mészárlásról volt szó, mint a tény, hogy sehol nem maradt írásos kivégzési parancs, vagy bármilyen papírra vette nyom e kivégzésekről.

A magyar katonákkal történt kegyetlenséget Horváth Károly és Fridrik Mihály mesélték el. Fridrik Mihály az apjával járt gyerekként a kivégzés helyén és, mint meséli, a frissen hantolt föld melletti füves talaj mindenhol tele volt frissen alvadt vérrrel.

Lejegyezte: Cirkli Rudolf, Zombor

Ki és hol ellenőrizhetné az ilyen emlékeket?

S P I S A K

Obrojnica enosa sirovnosteg i neolovanskoj stanovništva u teritoriji ikadme norovosteg područja.

Naselje Opština	K O L O K O Š M A s t a n o v n i š t v o												S L O V E N I J A				S r e p n o			
	S L O V E N I J A												K o s t a n z				O c e l i b			
	S r e p n o			S l o v e n i j a			S i r o v n i k			S i r o v n i k			K o s t a n z			O c e l i b				
	m.	ž.	u.	m.	ž.	u.	m.	ž.	u.	m.	ž.	u.	m.	ž.	u.	m.	ž.	u.		
1. T i t o l	1941	179	160	17	16	40	80	20	20	40	20	SD	SD	SD	30	30	30	5 7 2		
2. L o k	1941	716	616	34	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
3. V i l l o v o	1941	626	705	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
4. G a r d i n o v i	1941	753	852	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
5. Š a j k a	1941	726	895	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
6. G o m i l i c o r i l j	1941	1422	1711	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
7. G o m i l i c o r i l j	1941	1123	1238	17	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
8. G u d i n a v a	1941	44	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
9. K a d	1941	658	656	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
10. G o b o r i n	1941	1681	1682	105	110	40	41	21	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24		
S r e p n o	1941	1030	74	105	110	40	41	21	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24		
B u k i n	1941	7	9	80	95	2	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
0 0 1	1941	5	4	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		

Részlet a katonai közigazgatás újvidéki körzete területén végzett népszámlálás táblázatából.
A lakosságot két fő csoportra: szlávokra és nem szlávokra osztották.